

10. Грушевський М. «Історія України-Руси», том II, К., 1992, стор.320.

МІСТО КОНОТОП У XVII СТОЛІТТІ

Науковий співробітник Конотопського краєзнавчого музею ім. О.М. Лазаревського Несвідоміна Н.В.

Точна дата заснування Конотопа невідома. Але існує чимало вірогідних припущень, пов'язаних з виникненням міста і його назвою. Автор «Историко – статистического описания Черниговской епархии» Філарет Гумілевський висловлює припущення про те, що Конотоп існував ще до монголо-татарської навали на Київську Русь як прикордонне містечко Сіверського князівства. Коли орда Батия у 1239 направлялась до Києва, то один з її загонів зруйнував на своєму шляху всі населені місця, в тому числі і Конотоп.(4)

Але ця версія ще повністю вченими не доказана. За свідченням О. М. Лазаревського Конотоп заснований вслід за Полянським договором, тобто близько 1634 на Путивльському кордоні, який проходив біля «Куколчого логу», отже виходить недалеко від Конотопа. Конотоп був заснований у вигляді містечка, обнесеного з трьох сторін валом, який двома паралельними сторонами упирався в р. Єзуч, що складала четверту сторону. Таким чином, Конотоп був одним із тих прикордонних укріплених міст, які поляки побудували по лінії Путивльського рубежу.

Перший спогад про Конотоп відноситься до 1647. Відомий Освецим пише, що в серпні того року коронний канцлер Юрій Оссолинський їздив із Варшави на «Заднієпріє» в Батурин, Конотоп і другі тамтешні свої маєтності. Можна припустити, що слідом за Деулинським перемир'ям з 1619 Оссолинському було віддане королем узбережжя Сейму біля кордону Московської держави для заселення і побудови тут міст, які б захищали державу. Таким чином і являлись тут Батурин і Конотоп.

Заняті під поселення Конотопа землі до того належали путивлянину Никифору Яцину, якому взамін зайнятих для Конотопа земель, Оссолинський обіцяв дати Знобовську слободу і с.Студенок біля Глухова, але обіцянка ця не була виконана.(1) Після вигнання поляків Никифор Яцин став у Конотопі віднімати колишні свої землі. Суперечка, що виникла між конотопцями і Яциним розглядалась в

Москві, але, здається, діло це закінчилось нічим: важко було зсунути конотопців з місця.

Під час опису московськими переписчиками в 1654 Малоросії Конотопські укріплення описані так: «Конотоп стоїть на р. Конотоп. Біля посаду до р. Конотоп зроблена насип земляна, на насипу огорожено острогом дубовим и колодами, між того острога зроблено четверо проїжджих воріт: на воротах і по острогу веж немає. Біля того острогу з двох сторін зроблено рів до річки Конотоп. В тому острозі поставлені дві церкви дерев'яні: Соборна церква в ім'я Різдва Пресвятої Богородиці... друга церква в ім'я Святого Великомученика Георгія. Та в тому ж острозі, на площі, стоять у станку на колесах 4 пищалі залізні чугунні, та біля того міста над річкою Конотоп зроблено інше місто: біля того міста з трьох сторін до р. Конотоп зроблений вал земляний, а біля того міського валу, зроблено рів до р. Конотоп, а земляний вал в багатьох місцях обвалився, а в тому земляному місті зроблено панський двір над р. Конотоп, коло того двору зроблено насип земляний, на насипу огорожено стоячим острогом... Біля того острогу, під земляним насипом, зроблено рів з трьох боків, а з четвертого боку під тим острогом, над р. Конотопкою, рову немає, бо біля тієї річки під стіною гора. Від земляного валу до р. Конотоп і по тій річці коло того дворового острога, до того ж земляного валу зроблений відводний стоячий острог до води – як в час облоги по воду ходити. Та між тим земляним містом і двором острогом зроблені ворота проїжджі і через рів зроблений був міст і той згнив і обвалився. А в тому земляному місті і на панському дворі жилих дворів немає, тільки стоять на тому дворі панські хорони». Із того опису видно, 1) що все місто було обнесено валом, по гребню якого був зроблений «острог» із дубових колод; 2) що у великому місті заключалось менше місто, теж обнесене земляним валом, коло якого викопаний був крім того рів; 3) в меншому місті був «панський двір», оточений валом з дубовим острогом на ньому і ровом біля валу. Крім того із фортеці зроблений був до води відвідний стоячий острог для безпечного отримання води під час облоги міста. (1)

Як видно, Конотоп укріплений був міцно, із чого можна зробити висновок, що засновувалось це місто з цілям и стратегічними. Конотопське укріплення пригодилося Виговському в 1659, коли

незадовго до підписання відомої Гадяцької угоди, він вирішив не впускати російські війська в Малоросію і під його стінами відбулася Конотопська битва.

Цікаві відомості про жителів міста містять «Переписні книги 1666р.». Дані перепису 1666 свідчать, що основна кількість жителів міста (міщани) займались сільським господарством та іншим і різним промислом і торгівлею. На час перепису у Конотопі було 474 двори, в яких налічувалось 301 душа чоловічої статі (представників жіночої статі не вносили до списків). Все населення Конотопу поділялось на дві сотні козаків. В першій сотні було 136 дворів, з них 102 належали міщанам, 26 – торговим і промисловим людям, тобто підмайстрам. Всього в першій сотні було 388душ. У другій сотні було 238 дворів, з яких 108 належали міщанам, 34 – торговим людям і промисловцям, 23 – ремісникам, 13 – молодшим людям. Всього тут проживало 413 душ. Головною галуззю сільського господарства селян було землеробство, сіяли пшеницю, жито, гречку, овес і просо. Козацька старшина, заможні козаки та міщани займались борошномельним промислом. На р. Конотопка було дві греблі, де діяло 2 водяних млини.(2)

Близькість Конотопа до Путивля і до Батурина давала Конотопу значення важливого пункту. В 1672 прибули в Конотоп царські уповноважені й сюди ж зібрались козаки для обрання гетьмана; поблизу Конотопа, в с. Козацькому відбулась козацька Рада, яка обрала гетьманом Лівобережної України генерального суддю Івана Самойловича. Тут же написані були й скріплені підписами «конотопські статті», що визначали відношення гетьмана і козаків до царя, старшин. Коли в 1674 було встановлено поштовий зв'язок Лівобережної України з Москвою, через Конотопщину пройшов поштовий тракт Москва – Путивль – Київ.(3)

1. О. М. Лазаревський «Описание Старой Малороссии», Матеріали для історії заселення, землеволодіння та управління, т. II, полк Ніжинський, К., типографія К. Н. Милевського, 1893 р., сс. 206, 207, 208, 209-210;

2. Архив Юго – Западной России, Т.Ю, СПб., 1878, с. 813-814;

3. Журнал «Основа», Южно – русский литературно – ученый вестник, типографія П. Куліша, 1861, стор. 24

4. Филарет Гумилевський. Историко – статистическое описание Черниговской Епархии, кн. 6, Чернігів, Земська типографія, 1874; с.201, 27